

IVAN NIEMČIĆ

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

TRAGOM NEVIDLJIVE PLESAČICE

Autorica se u prvom dijelu teksta kritički osvrće na pisanu građu iz 19. i 20. stoljeća o lastovskom pokladu, posebice na manjkave opise ženskih sudionica tzv. *lijepih maškara*. Drugi se dio teksta bavi problematikom ženskog lančanog plesa. U kontekstu pokladnih zbivanja Lastovo je jedinstveno jer žene izvode lančani ples s rupčićima kao supstitutima za mačeve s kojima se inače izvode slični muški lančani plesovi. Autorica pokazuje da su *lijepi maškare* i njihovo lančano kolo neizostavni strukturni čimbenik pokladnog zbivanja na Lastovu.

Ključne riječi: poklad, ples, žena

Na Lastovu se svake godine na pokladni utorak održava tzv. lastovski poklad. Glavni sudionici tog bogatog, cjelodnevnog zbivanja podijeljeni su u dvije povorke, žensku povorku *lijepih maškara* i mušku povorku *pokladara* s lutkom Pokladom.¹ U ovom ću radu pažnju posvetiti *lijepim maškarama* i njihovom ženskom lančanom plesu, koji je usprkos svojoj jedinstvenosti dosad ostao nevidljiv u literaturi. Tragajući za nevidljivim plesačicama važna su mi bila pitanja što i o kome pisati, te što sve utječe na nas istraživače i naš odabir u interpretaciji pojedinog zbivanja.

Lastovski poklad u 19. stoljeću

Najstariji sačuvani opisi lastovskog poklada zabilježeni su u 19. stoljeću. Institut za etnologiju i folkloristiku iz Zagreba u svojoj dokumentaciji čuva prijepis zbirke narodnih pripovijedaka iz biblioteke Baltazara Bogišića u Cavtatu.² U tom rukopisu nalaze se dva opisa lastovskog poklada.³ Jedan

¹ Ovaj je tekst dio magistarskog rada *Ples i rod u lastovskom pokladu* u kojem donosim i cjelovit, opširan opis zbivanja u lastovskom pokladu. Ujedno se nastavlja i na tekst "Neiskaziv ples i nevidljiva žena. Neka razmišljanja o plesu u lastovskom pokladu" objavljenom u *Etnološkoj tribini* 24, 2001., str. 21-34.

² IEF rkp 189.

³ Integralne tekstove Luke Zore i Melka Lucijanovića bez jezičnih korekcija objavili su u svojim radovima Ivan Lozica (Lozica 1984:160-164) i Antun Jurica (Jurica 2001:483-

je, najvjerojatnije, Luke Zore bez naznake datuma, a drugi Melka Lucijanovića iz 1877. godine (Lozica 1984:159; Jurica 2001:483).

Zore svoj opis počinje izradom Poklada⁴ u ponedjeljak ujutro. Njegov tekst je vrlo kratak i donosi nam podatke kako su Poklad i *pokladari* bili odjeveni, zatim opis razapinjanja *uze*⁵ i povorke *pokladara*, te čitanje testamenta. Spominje "plesove narodne" koje *pokladari* izvode uz pratnju lire te "kolo na ravnini", također uz liru, ali nam ne donosi nikakav opis plesa. Zore se najviše zadržava na *culjanju*,⁶ a *grube* i *lijepe maskare* uopće ne spominje. Ivan Lozica stoga zaključuje da je Zorin opis vjerojatno iz sredine 19. stoljeća, odnosno da je stariji od Lucijanovićeve jer Lucijanović 1877. piše i o *grubim maskarama*. U prilog tomu ide i to što Zore ne spominje da je čitanje testamenta zabranjeno, dok se Lucijanović samo sjećao negdašnjeg čitanja (Lozica 1984:169, 164; 1997:175).

Lucijanovićev opis je znatno duži i iscrpniji, a počinje već "po prvom dnevnu mlade godine". Opisuje izradu i izgled Poklada u pretili ponedjeljak, te ophod *grubih maskara* kao preteču ili suprotnost *lijepim pokladarima* koji ophode dan kasnije. Pokladni utorak počinje razapinjanjem konopa, slijedi podroban opis odjeće *pokladara* i *grubog maskara* "Mede", te ophod selom i *culjanje*. Lucijanović se upušta i u detaljan opis, kako ga sam naziva, "čarobnog narodnog plesa". Na kraju vrlo opširno govori i o negdašnjem čitanju Pokladove oporuke.

Ni Lucijanović, kao niti Zore, ne spominje *lijepe maskare* na pokladni utorak. Lucijanović spominje *grube maskare* nasuprot *lijepim pokladarima*, ali o posebnoj povorci *lijepih maskara* ili općenito o ulozi žena u lastovskom pokladu ne donosi ni riječi.

Navodno u samostanu Male braće u Dubrovniku postoji rukopis Franatice Sorkočevića u kojem se nalazi šaljiva pjesma o Pokladu i/ili prozni opis lastovskog poklada iz 18. stoljeća.⁷ Na žalost, nisam uspjela doći do tog rukopisa, ali bi bilo zanimljivo usporediti ga s navedenim rukopisima iz 19. stoljeća i vidjeti spominju li se u 18. stoljeću žene, koja je njihova uloga i jesu li možda već tada postojale *lijepe maskare*.

Lastovski poklad u 20. stoljeću

Maja Bošković-Stulli je u svoju rukopisnu zbirku narodnih pjesama, priča i predaja sa Šipana i Lastova iz 1953. godine uvrstila kao dodatak i primjedbe koje je napisao Ambrozije Sangaletti iz Lastova o lastovskom pokladu. Sangaletti u pet točaka iznosi što se iz starinskog poklada do

-488), a Sanja Puljar D'Alessio je u magistarskom radu objavila samo Lucijanovićev opis (Puljar D'Alessio 2000:1-2).

⁴ Pokladna lutka od slame.

⁵ Konop koji se razapinje od vrha brda do dna sela.

⁶ Spuštanje pokladne lutke niz konop (*uzu*).

⁷ Zahvaljujem Ivanu Lozici na tim podacima.

godine zapisa izgubilo, a riječ je isključivo o *pokladarima* (Bošković-Stulli 1953:19). O ženama i *lijepim maškarama* nije zabilježena ni riječ.

Sedam godina kasnije, 1960. godine, pokladno zbivanje na Lastovu pratili su Nikola Bonifačić Rožin i Ivan Ivančan. U Bonifačićevoj zbirci s tog terena prvi put se spominju *lijepa maškare*. Redoslijed odvijanja pokladnog zbivanja opisivali su isključivo muškarci iako je Bonifačić razgovarao i sa ženama koje su mu uglavnom recitirale pjesme ili pričale priče i predaje. Muški kazivači iscrpno izvješćuju o pripremama uoči pokladnog utorka, o izradi pokladne lutke i mnogim detaljima iz pokladnog razdoblja, dok ženske *lijepa maškare* samo kratko spominju uspoređujući ih s *pokladarima*.

Za pokladarima idu po selu maškare, koje zovu 'lepe maškare'. To su samo ženske. S maškarama idu po selu dva pokladara da ih čuvaju. Maškare pjevaju i balaju kao i pokladari. Mjesto sablje imaju rupčiče... Kad su se pokladari dobro izbalali umiješaju se u kolo i maškare (Bonifačić Rožin 1960:6).

Jedan stariji kazivač iz Lastova ipak *lijepa maškare* uopće ne smatra važnima niti vrijednima spomena, iako pouzdano znamo da su tada *lijepa maškare* postojale i usporedno s *pokladarima* obilazile selo te se na kraju uhvatile u njihovo kolo. Nikoli Bonifačiću Rožinu *pokladarsko kolo* — ples koji *pokladari* izvode na kraju zbivanja — opisuje navedeni stariji Lastovac uz vrlo precizan opis pojedinih plesnih figura, ali niti jednom riječju ne spominje dolazak *lijepih maškara* i njihovo uključivanje u kolo.

Zanimljivo je i kako je sam Bonifačić doživio pokladno zbivanje i koje je dijelove običaja istaknuo kao reprezentativne. Prateći *pokladare* i detaljno bilježeći dijaloge narodne drame koja se odigrava uz Poklada i *pokladare*, propustio je vidjeti i doživjeti povorku *lijepih maškara*, te se zadržao samo na konstataciji da postoje. Kao etnotatrologu taj mu se dio zbivanja i uloga *lijepih maškara* vjerojatno nije činila toliko zanimljiva, pa je samo kratko naveo:

Iza cijele te povorke s Pokladom ide druga povorka *lijepa maškare*. Pjevaju: Lijepo ime Jure, dijete naše. I one plešu, ali bez mačeva. Samo mašu rupčičima (Bonifačić Rožin 1960:44).

Lako se može zaključiti da se Bonifačić nije podrobnije bavio ni proučavao *lijepa maškare* jer se zaista samo površnim pogledom na njihovu povorku i ples može zaključiti da one "samo mašu rupčičima". U opisu *pokladarskog kola* i ostalih događanja na Dolcu ponovno spominje *lijepa maškare*, ali ih ne opisuje kao *pokladare*.

Na Dolac su došle *lijepa maškare* sa svojom hrvatskom zastavom. Igraju svoje kolo... *Lijepa maškare* pletu se u kolo s pokladarima (Bonifačić Rožin 1960:47).

U Bonifačićevoj rukopisnoj zbirci koja je, prema Lozici, najvažnija zbirka o lastovskom pokladu (Lozica 1984:165), ovo što sam citirala o *lijepim maškarama* je doslovno sve što je o njima zapisano.

Ivan Ivančan je godinu dana prije zajedničkog istraživanja Lastova, dakle 1959., boravio na Mljetu i Lastovu i razgovarao s ljudima o plesnom folkloru njihova kraja. Na Lastovu je boravio samo jedan dan na kraju mjeseca studenoga te nije prisustvovao određenom plesnom zbivanju, već je samo razgovarao s kazivačima koji su mu pokazali pojedine plesne pokrete i figure. U uvodu rukopisne zbirke⁸ u kojoj je građa prikupljena na tom putovanju, Ivančan prvi put određuje lastovske plesove kao "sasvim slične onim na Korčuli". U svim kasnijim tekstovima i knjigama o plesovima Dalmacije sve više naglašava tu sličnost, ali lastovske plesove detaljnije ne analizira (Ivančan 1973:299, 302; 1985:456). U rukopisnoj zbirci iz 1959. Ivančan donosi podatke o tome kada se plesalo te kratak popis što se plesalo. Spominje *lastovsko kolo*, pod kojim vjerojatno misli i na *pokladarsko kolo*, kao i na kolo u kojemu plešu *lijepi maškare* zajedno s *pokladarima*,⁹ ali nije sasvim jasno naziva li *lastovskim kolom* i *balo pod liru*, koje plešu muškarci i žene u parovima samo s rupčićima, a koje se razlikuje od završnog kola *pokladara* i *lijepih maškara*. O pokladnom zbivanju osim šturih podataka o plesu u ovom rukopisu ne saznajemo puno.

Ivančan je 1970. godine u veljači ponovno boravio na Lastovu i s televizijskom ekipom snimio film o lastovskom pokladu. Rukopisna zbirka IEF rkp 839 sadrži njegove transkribirane razgovore s trima kazivačima različite dobi. Uz mnoštvo podataka o lastovskim plesovima: što se plesalo, kada i kako se plesalo, tko su dobri plesači i zašto, Ivančan donosi i opis lastovskog poklada prema riječima mještana. Iz tog opisa Lozica zaključuje da je došlo do stanovitog slabljenja običaja, odnosno da se običaj nije održavao svake godine te da je za snimanje obnovljen (Lozica 1984:166). Stjepan Sremac je tada također bio na Lastovu i pratio snimanje. On ne donosi dokumentacijski materijal s tog terena, ali jedini bez ustručavanja piše da je televizijska ekipa "inicirala obnavljanje zapuštenih i dijelom zaboravljenih pokladnih običaja" (Sremac 1988:155). Lastovci danas negiraju bilo kakav prekid i zapuštanje pokladnih običaja, tvrdeći da se poklad izvodio otkad oni pamte, a i prije. Zacijelo je televizijsko snimanje pomoglo da pokladno zbivanje ponovno dobije na važnosti u samom Lastovu i od tada se, bez iznimke, održava svake godine u punom opsegu.

Ivančanovi kazivači govore o troškovima i problemima koje ima društvo oko pripreme cijelog zbivanja, ponešto o izradi Poklada, *grubim maškarama* i skupljanju jaja, o razapinjanju *uze* i skupljanju *pokladara*

⁸ Ivančan, 1959. IEF rkp 354.

⁹ Iako ne spominje ni *lijepi maškare* ni *pokladare*, govori o "muškima i ženama".

pred dvoranom (*salom*). Opisuju povorku *pokladara* i *pokladarsko kolo*,¹⁰ ali niti jednom riječju ne spominju *lijepa maskara*. Ni Ivančan ništa ne pita o *lijepim maskarama* (Ivančan 1972:38-44).

U rukopisnoj zbirci IEF rkp 959 iz 1977. godine skupljena je građa Josipa Milićevića, koju je prikupio na Lastovu godine 1965. Na Lastovu je boravio samo dva dana u mjesecu srpnju te je uz ostale godišnje običaje prikupio i ponešto građe o lastovskom pokladu. Profesor Borislav Lucijanović iz Lastova napisao je kratak tekst o lastovskom pokladu i Milićević ga je uključio u svoju rukopisnu zbirku. Lucijanović piše o narodnoj predaji o porijeklu Poklada, ponešto o izradi lutke Poklada, o povorci *pokladara* i ophodu selom, o *culjanju* i paljenju Poklada, te o negdašnjem čitanju oporuke. Na jednom mjestu spominje *lijepa maskara* s naglaskom na njihovo lijepo odijevanje i porijeklo te samo jednom rečenicom govori o njihovoj ulozi i sudjelovanju u pokladnom zbivanju:

U *lijepa maskara* oblače se samo ženske. One prate pokladare u nekoj udaljenosti, a tek im se sada pridruže (na Dolcu, op. a.). Svaka *maskara* nastoji da se što ljepše obuče i zbilja se vidi kako gotovo sve imaju jedan izvanredan dobar smisao za lijepo oblačenje. Neki misle da one predstavljaju zarobljene turske bule koje uvijek prate dva pokladara stražara. Za vrijeme kola robinje se pridruže pokladarima uz znak veselja što su oslobođene (Milićević 1977:17).

Lucijanović vidljivo ne daje važnost *lijepim maskarama*, a kamoli ravnopravnost s *pokladarima* u zbivanju. On ih doživljava kao ukrasni element, kao dio scenografije tog pokladnog utorka, koji vjerojatno potječe od potlačenih turskih bula te ih stoga i danas moraju čuvati muškarci. Čak ih naziva *robinjama* koje se u kolu pridružuju *pokladarima*.

Ivan Lozica se od navedenih autora zacijelo najviše i najtemeljitiije bavio karnevalima općenito, pa tako i lastovskim pokladom. Prikupio je puno građe, najviše dijapozitiva i fotografija, a i objavio je nekoliko tekstova o lastovskom pokladu (Lozica 1984, 1997). Ovdje ću se osvrnuti na opis lastovskog poklada iz njegove knjige *Hrvatski karnevali* (Lozica 1997). Taj je tekst gotovo identičan tekstu pod naslovom *Lastovski poklad 1981.*, objavljen 1984. godine u zborniku radova *Folklorni teatar u balkanskim podunavskim zemljama* (Lozica 1984:159-170).

Lozica u izvornom obliku donosi dva spomenuta devetnaestostoljetna opisa poklada, Zorin i Lucijanovićev i nakon kratke usporedbe i osvrt na rukopisne zbirke dvadesetoga stoljeća opisuje svoj doživljaj lastovskog poklada iz 1981., kojemu je prisustvovao. Opis počinje plesom pod maskama u subotu, kada i počinje pokladno zbivanje. Piše o izradi slamnate lutke Poklada i bombi, o *grubim maskarama* i skupljanju jaja u ponedjeljak, o razapinjanju *uze* u utorak ujutro, o povorci

¹⁰ Ivančan u pitanju kazivačima ples imenuje kao *lastovsko kolo*, a kazivači opisuju *pokladarsko kolo*.

pokladara, culjanju i pokladarskom kolu na Dolcu. Spominje i *lijepa maskare* pišući o njihovim kostimima i pravilima koja moraju poštivati. Ni Lozica se ne upušta u detaljniji opis njihove povorke i njihova ophoda selom.

Šivanje kostima za *lijepa maskare* često po krojevima iz "Burde" i drugih stranih časopisa, bilo je pri kraju kad smo Ljiljana Marks i ja stigli na otok... *Lijepa maskare* su djevojke i djeca, po dvoje obučeni u jednake kostime. Maskare nastoje doći što ranije pred dom, kako bi zauzele bolje mjesto u povorci... Povorka *lijepih maskara* također obilazi iste kuće nakon pokladara, ali dvije se povorke u ophodu sretnu samo prilikom *culjanja* i pri spaljivanju Poklada... u sumrak dvije su se povorke opet našle zajedno na Dolcu. Tu je glavno pokladarsko kolo u koje se nakon nekog vremena uključe i maskare (Lozica 1997:178-180).

Lozica, kao i B. Lucijanović, naglašava estetsku ulogu *lijepih maskara* i spominjujući ih samo kao pratnju *pokladarima*, ne pridaje im dovoljnu važnost u pokladnomu zbivanju. Iz teksta zaključujem da ni Lozica, kao ni njegovi prethodnici, nije pratio povorku *lijepih maskara* nego je obilazio selo s *pokladarima* što je vjerojatno razlog šturih podataka o *maskarama*.¹¹

Lastovski poklad – prijedlog statuta iz 1999. godine

Pokladarsko društvo u siječnju 1999. godine sastavilo je prijedlog statuta lastovskog poklada, odnosno *Odluke o lastovskom pokladu*, želeći time što bolje sačuvati poklad od budućih mijena. Na jedanaest stranica prijedloga detaljno je kronološki opisan slijed zbivanja u doba poklada, uz navedena pravila koja se moraju poštivati. Izdvojiti ću ono što Lastovci smatraju potrebnim sačuvati od zaborava i mogućih mijena kada je riječ o *lijepim maskarama*.

Na dan poklada sulare obilaze i maskari. Oni se okupljaju na drugo mjesto, nikako skupa s pokladarima. Mjesto okupljanja odredi i pripremi društvo. Maskari se ne smiju mješati niti dolaziti među pokladare, ni oko Poklada sve do Dolca. (Osim na Gornju luku i to samo za potrebe slikavanja.) Maskari se upućuju poslije pokladari za jedan sular i uvijek moraju voditi računa da su iza pokladari i da ne zaostanu.

Maskari idu u povorku, u parovima koji su jednako obučeni. U maskare mogu poći djeca od osmog razreda, a ide i muško i žensko. Maskare vodi jedan par kojeg određuje društvo. Upućuju se kad pokladari dobiju privolu od načelnika općine.

¹¹ Na temelju istraživanja na Lastovu u doba poklada i snimanja televizijskog filma *Poklad lastovski i njegove mijene* Sanja Puljar D'Alessio napisala je svoj magistarski rad (Puljar D'Alessio 2000). U radu se, iako na primjeru lastovskog poklada, autorica ne bavi samim pokladom i njegovom interpretacijom nego piše o različitim zbiljama pokladnoga običaja. Donosi kratak opis zbivanja u interpretaciji navedenih autora pa stoga, kao što sam već rekla, taj opis neću posebno izdvajati niti ću se na njega pozivati.

Povorka maškara izgleda: naprijed ide državni stijeg, a iza nje sanatur (svirač nap.a.) s lirom. Iza njega su maškari. Oni također pjevaju u dvije grupe i obilaze sulare.

Za vrijeme cujavanja Poklada oni se zaustavljaju u zadnjoj kući prije Gornje luke i tu čekaju dok pokladari ne odu iz Gornje luke. Zatim oni dolaze, zabalaju kolo na Gornju luku i idu dalje prema Dolcu...

Nakon toga Poklad ide na svlačenje, a pokladari nastavljaju balati. U to dolaze maškari, počinju i oni balati kolo tako da im pokladari naprave mjesto. Nakon što i maškari odbalaju svoje kolo, spajaju se s pokladarima, na način da iza svakog pokladara ulazi po jedan maškar. Kolovođe se ne razdvajaju, što znači da između kolovođa ne ujeza maškar. Tako pomješani nastavljaju balat figure bala koje mogu... (Prijedlog statuta 1999).

Iz ovog možemo zaključiti da su Lastovcima ipak važne *lijepi maškare* te da ih smatraju sastavnim i neizostavnim dijelom pokladnog zbivanja. U prijedlogu statuta se ne naglašava lijepo odijevanje maškara kao ni njihova estetska funkcija. Dakle, one nisu samo dio scenografije koja kao sjena prati povorku *pokladara* kako ih doživljavaju pojedini navedeni autori. Barem ne za mještane Lastova.

Zanimljivo je da ih Lastovci ne imenuju u ženskome rodu, nego govore o "maškarima", pa i kažu da u maškare idu starija djeca kao i "muško i žensko". Pa ipak, u pokladama koje sam promatrala¹² *lijepi maškare* bile su (osim oficira) isključivo žene.

Lastovski poklad iz 2001. godine

Matica hrvatska Lastovo objavila je 2001. godine monografiju Antuna Jurice *Lastovo kroz stoljeća* (Jurica 2001). Knjiga od 595 stranica podijeljena je u dva dijela. Prvi dio sadrži povijesni pregled od naseljavanja otoka do kraja talijanske uprave nad Lastovom 1943. godine. U drugom dijelu autor nas upoznaje sa stanovništvom Lastova i njegovim gospodarstvom, zdravstvom i školstvom, zatim piše o Crkvi i crkvama na Lastovu, o svjetovnom graditeljstvu, te nabraja istaknute Lastovce. U poglavlju o društvenomu i privatnom životu Lastovaca piše i o pokladnom zbivanju. Jurica na 18 stranica o lastovskom pokladu donosi opis Melka Lucijanovića i Luke Zore iz devetnaestog stoljeća te svoju detaljnu deskripciju današnjeg običaja. I on o *lijepim maškarama* piše samo jednu rečenicu:

Na određenoj razdaljini istim se putem kreće i druga povorka: povorka ženskih *lijepih maškara* koje u paru i s maramicom u ruci u svemu

¹² Pokladna zbivanja na Lastovu pratila sam 1999., 2000. i 2001. godine. Prvi susret uživo s lastovskim pokladom 1999. godine potpuno je promijenio moju zamišljenu sliku lastovskog poklada stvorenu iz literature. Naime, začudnost *lijepih maškarama* kao neizostavnim strukturnim čimbenikom i bogatstvom plesa i ženskih i muških sudionika zbivanja bila je odlučujuća u odabiru teme magistarskog rada.

oponašaju pokladare: ulaze u iste kuće i pjevaju iste pjesme plešući kolo uz zvuk lire (Jurica 2001:490).

Teško je objasniti zašto jedan učeni Lastovac, rođen 1923. godine, koji je zasigurno nekoliko desetina puta vidio i sudjelovao u lastovskom pokladu, a i sam se bavi istraživanjem rodnog otoka, *lijepe maškare* jedva i spominje. Ne postoji isprika o nemogućnosti praćenja obiju povorki u jednom pokladnom zbivanju. S druge pak strane, nije ni riječ o opće prihvaćenom stavu Lastovaca o *lijepim maškarama*, jer im je *pokladarsko društvo* u prijedlogu statuta posvetilo mnogo više pažnje i redaka. Vjerojatno autor pokladno zbivanje na čelu s *pokladarima* i Pokladom smatra važnim identitetom Lastova i dijelom svog osobnog identiteta, dok se s *lijepim maškarama* ne može toliko poistovjetiti pa ih gotovo i ne vidi. No, Jurica ujedno preuzima mišljenje etnologa i starijih zapisivača kao relevantno mišljenje, što pokazuje kako etnologija ne donosi samo opis već i selektira ono što je važno, odnosno određuje reprezentativne dijelove običaja.

O lijepim maškarama i lančanim plesovima

Postavlja se pitanje kada su zapravo *lijepe maškare* i njihova povorka postale sastavni dio lastovskog poklada? Kada su žene na Lastovu počele plesati svoj lančani ples s rupčićima? Je li to utjecaj izvana, odnosno, je li *njihovo kolo* prenijeto na Lastovo neovisno o muškomu lančanom plesu s mačevima? Ili su pak ples tradicionalnih muških društava, ako prihvatimo teoriju Richarda Wolframa, prema kojoj je lančani ples s mačevima ples tradicionalnih muških društava (Wolfram prema Ivančan 1967:110-111), žene prilagodile, te umjesto mačeva upotrijebile rupčice pa tako preuzele i modificirale već postojeći lančani ples na Lastovu?

Teško je pouzdano odgovoriti na ta pitanja jer se u povijesnim izvorima žene ne spominju. Sama povijest Lastova upućuje na izoliranost Lastovaca koja je djelomice uvjetovana i lošim prometnim vezama s kopnom, zbog čega su se, iako pod neprestanim utjecajem stranih vlastodržaca, otočani orijentirali na vlastite običaje. Žene su vrlo rijetko napuštale Lastovo i odlazile na susjednu Korčulu ili u Dubrovnik, pa stoga nisu niti imale doticaja s vanjskim svijetom, ili tek vrlo malo. Spoznaje iz svijeta, odnosno iz Dubrovnika i drugih gradova Dalmacije, donosili su na otok muškarci, Lastovci koji su putovali ili stranci koji su poslom dolazili na Lastovo. Zbog dugih i čvrstih veza s Dubrovnikom kao upravnim i crkvenim središtem donekle je prihvatljiva Ivančanova pretpostavka o prihvaćanju muškog lančanog plesa s mačevima na Lastovu preko Dubrovnika. Iako je pisao o mačevnim i lančanim plesovima u Hrvatskoj i bivšoj Jugoslaviji, nije se detaljnije bavio fenomenom lančanog plesa *lijepih maškara*.

Radi lakšega razumijevanja pretpostavki o širenju i prepletanju plesnih stilova i elemenata, donosim kratak pregled mačevnih bojovnih, "svadbениh" i lančanih plesova u Hrvata te njihove osnovne značajke.

Moreška, prema Ivančanu, pripada posebnoj skupini mačevnih plesova tzv. bojovnim mačevnim plesovima (Ivančan 1974:96). U nas se izvodila u Trogiru, Zadru, Splitu, Visu, Hvaru i Dubrovniku, a jedino je u Korčuli još uvijek možemo vidjeti uživo (Zebec 2001:382). Dakle, *moreška* nije lančani ples nego bojovni mačevni ples u kojem se sukobljavaju dvije vojske simbolizirajući sukob dobra i zla. *Morešku* izvode isključivo muškarci, boreći se za ljubav djevojke.

Na susjednom Pelješcu u Putnikovićima još i danas se u doba poklada izvodi mačevni ples. Taj ples izvodi muška maskirana skupina, tzv. *bijele maskare* i ponovno nije riječ o lančanomu plesu nego o plesu u obliku kontradance, odnosno, u dva nasuprotna reda. Polovica *bijelih maskara* glumi ženske, a druga polovica muške uloge u pokladnoj svadbenoj povorci i plesu. Mačeve nose samo oni koji izvode muške uloge (Matoš 2001:83; Zebec 2001:386). Prema koreografskom obliku i podjeli uloga izvođača, Zebec taj ples svrstava u drugu skupinu mačevnih plesova, tzv. "svadbene" mačevne plesove (Zebec 2001:386). Toj skupini, smatra on, pripadaju i *slavonske kraljice* ili *ljelje*, koje suprotno muškim *bijelim maskarama* iz Putnikovića izvode isključivo žene, također podijeljene u dvije skupine. Uz "svadbene" uloge djevera, čauša i dr., veliku skupinu čine *kraljevi* — dakle žene koje glume muškarce, a drugu *kraljice*. Za razliku od *bijelih maskara* obje *kraljičke* skupine imaju mačeve i ples ne izvode o pokladama nego za Duhove. Ni u *kraljica* nije riječ o lančanomu mačevnom plesu. One plešu djelomice u dva nasuprotna reda, a dijelom u kolu, što je koreografsko svojstvo plesa tih panonskih područja (ibid. 2001:387).

Najveća je ipak skupina lančanih plesova s mačevima, ali i s rupčićima. Rupčići su prema povjesničarima plesa zapravo supstituti za mačeve (ibid. 2001:384) ako postoji strukturalno-prostorna shema osnovnih plesnih oblika karakteristična za lančane plesove s mačevima (Ivančan 1974:95).

Od lančanih plesova koji se i danas izvode postoje mačevni plesovi korčulanskih *kumpanija*, zatim mačevno *pokladarsko kolo* s Lastova, lančani ples s rupčićima pripadnika Bokeljske mornarice iz Boke kotorske, te lančani ples s rupčićima *lijepih maskara* s Lastova. Važno je istaknuti da sve lančane plesove i s mačevima i s rupčićima izvode isključivo muškarci, što, smatra Wolfram, i nije čudno, osim plesa lastovskih *lijepih maskara*, koji je isključivo ženski. Također je zanimljivo da se istraživači plesa i običaja dosad nisu osvrnuli na fenomen jedinoga ženskog lančanog plesa u nas, a čini se i uopće. Kolo *lijepih maskara* se nigdje u meni poznatoj literaturi ne ističe kao nešto neobično i važno, iako je posrijedi fenomen posebnog značenja. Doista čudi da je istraživačima koji su pouzdano vidjeli to kolo, ostalo gotovo nevidljivo i neprepoznato.

Ivančan u jednoj od svojih pretpostavki o širenju mačevnih plesova u nas povezuje poklade i običaje vezane uz Duhove, odnosno *kumpanije* i lančani mačevni ples s Lastova sa *slavonskim kraljicama*. Piše o mogućoj vezi sa starim obrednim plesovima u kojima su mačevi imali ulogu apotropeja i simbola plodnosti (Ivančan 1967:120). Pokušavajući proniknuti u zajedničko mitološko podrijetlo, ni Lozica ne odriče mogućnost međusobnih veza pokladnoga razdoblja i običaja sa duhovskima, te njihove eventualne kalendarske prilagodbe, odnosno mogućnosti preklapanja (Lozica 2002:124-125). U okviru takva tumačenja osnovu plesa čine jednostavne figure koje su možda bile dijelovi starih vegetacijskih kultova, a kasnije su im se kao modne novosti mogle pridružiti složenije, karakteristične figure lančanih plesova (Lozica 2002:123). Ivančan navodi upravo lastovski primjer kao najbolji pokazatelj te pretpostavke, smatrajući da *pokladari* u obilasku sela i plešući na terasama odabranih kuća plešu zapravo stariji ples sličan plesu *slavonskih kraljica*, dok na Dolcu u trenutku stapanja u zajedničko kolo s *lijepim maškarama* izvode mlađu, noviju varijantu plesa (Ivančan 1967:121). Pritom, međutim, zanemaruje razlike u spolu i rodnim ulogama izvođačica *kraljica* i izvođača *pokladara*, te razlike u koreografskom smislu, jer *pokladari* i na terasama i u završnom kolu zajedno s *lijepim maškarama* izvode lančani ples, dok *kraljice* plešu u dva nasuprotna reda ili u kolu — dakle plesovi im se razlikuju i po obliku.

Lada Čale Feldman se svojom etnoteatrološkom elaboracijom o pitanju roda u *kraljičkim* običajima pridružuje brojnim recentnim istraživanjima o problematici spola i roda. Autorica upućuje na isključivo žensko sudjelovanje uz, kako i Gavazzi naglašava, muške rekvizite (muški šeširi i sablje) i uloge u običaju *slavonskih kraljica* (Gavazzi 1988:73). Napominje kako se uspoređujući *kraljice* s *kumpanijama*, *rusajlijama* i *kalušarima* dosad nitko nije bavio činjenicom da navedene običajne pojave izvode isključivo muškarci te da ti nabrojani običaji ni simbolički ne pokazuju nikakvu vezu s vjenčanjem, dok su *slavonske kraljice* isključivo žene koje dijelom preuzimaju muške uloge i prurušavaju se u muškarce, te izvode "svadbene" mačevne plesove. Ona stoga predlaže tumačenje izvedbene rodne inverzije u običaju *kraljica* u svjetlu mita o androginu, "božanski savršenom spiritualnom spoju muškog i ženskog elementa što se ostvaruje brakom" (Čale Feldman 1997:89; 2001:201; Lozica 2002:207).

Lozica pak u svome članku o *Turici* i tezi o sudjelovanju dubrovačke "maškarane trojice" (*Čoroje*, *Vila* i *Turica*) u oružanom plesu, također vidi neke sličnosti s lastovskim pokladom i time povezuje Dubrovnik i Lastovo. Naime, još se sredinom dvadesetog stoljeća u lastovskom pokladu pojavljivao lik *Čombo* (Lozica 2002:130). *Čombu* sam i sama imala prilike vidjeti godine 2000., kad se nakon dugogodišnje pauze ponovno pojavio u nedjelju na dječjem maskenbalu. Taj divovski lik kombinacija je čovjeka i lutke, tako da se glava lutke nosi na štapu ili ima konstrukciju koju čovjek skriven ispod tkanine nosi na ramenima. Lozica misli da sličnost *Čombe* i *Turice* možda i nije slučajna, aludirajući na moguću povezanost mačevnih

plesova i *Turice* u Dubrovniku s mačevnim plesom lastovskih *pokladara* i *Čombe*. U etnoteatrološkoj analizi u kojoj se pokušava rasvijetliti nejasna poganska baština irelevantno je o kojoj je vrsti mačevnih plesova riječ (Lozica 2002:119), a zanimanje se zadržava isključivo na likovima koji su mogli pratiti ples s mačevima.

U ovoj mi se etnokoreološko-rodnoj analizi lastovskoga poklada ipak čini važnim naglasiti da je i u mogućoj sličnosti *Čombe* s dubrovačkom *Turicom*, kao i u mogućnosti da su se uz *Turicu*, *Čoroja* i *Vilu* izvodili oružni plesovi tipa *moreške* (Lozica 2002:116-118), riječ o segmentima koji se prema spomenutim opisima mogu svesti na razinu simboličkoga sukoba kršćana i muslimana (Maura, Turaka i Crnih), karakterističnoga za mediteransku tradiciju srednjega vijeka (usp. Bonanzinga 2001). U takvu simboliku može se uklopiti i zacrnjeno lice lastovskoga lutka Poklada, koji je prema predaji povezan s katalonskim gusarima, kao i iskaz današnjeg *kapo salea* o nekadašnjoj sličnosti *lijepih maskara* s bulama ("U staro doba *lijepih maskara* morale su imati pokrivena lica, samo su im oči bile otkrivene kao u pravih bula"). Međutim, ponovno naglašavam da lastovski *pokladari* izvode lančani ples s mačevima, *kolo* u kojemu nema sukobljenih strana i koji prema svojoj koreografskoj strukturi i figurama odgovara korčulanskim *kumpanijama* i kolu Bokeljske mornarice, odnosno kompleksu cehovskih lančanih plesova. Žensko kolo *lijepih maskara* jednostavnija je inačica toga *pokladarskog kola*, u kojem osim predvodnica kola i *oficira* nema posebno istaknutih uloga izvođača.

Vratimo se opisu dubrovačkih *vila*, koje su o pokladama plesale s praporcima na kostimu, a koje Lozica uspoređuje s karnevalskim *lijepim maskarama* koje se kao suprotnost *ružnim* i *grubim* javljaju u mnogim našim karnevalima. On pretpostavlja da su zapravo vilinske plesačice bili plesači, odnosno prerušeni muškarci. U povorkama današnjih *lijepih maskara* uglavnom sudjeluju žene i djeca dok su u prošlosti to bili u ženske prerušeni muškarci. Stoga Lozica (2002:130-131) smatra da se "polako ocrtava još nejasna slika po kojoj *Vila* pripada skupini *lijepih maskara*".

Za lastovske pak *lijepih maskara* najstariji kazivač (r. 1916.) s kojim sam razgovarala kaže da se još sjeća kako su to bile zapravo *grube maskare* jer nije bilo sredstava maskirati se "u lijepo". U početku su se maskirali samo u papir jer je to bilo najjeftinije, a kako je rasla kupovna moć Lastovaca, počeli su upotrebljavati i različite tkanine. U povorku *grubih maskara* više su išli muškarci, a manje žene (Niemčić 2000:35). Pretpostavljam da su se s vremenom žene sve više uključivale, počele su se sve ljepše oblačiti, a muškarci su ili odustajali ili prelazili u povorku *pokladara*. Vjerojatno u trenutku kada su povorku *lijepih maskara* činile većinom žene i djeca, preostali muškarci koji nisu pristupili *pokladarima* postaju *oficiri* koji nadgledaju i vode povorku. Možda se u tome nalazi vrlo jednostavan odgovor na pitanje otkud žene u lančanome, inače isključivo muškom plesu.

Danas *grube maškare* u manjim skupinama obilaze selo u ponedjeljak, dakle dan prije, posjećuju iste kuće koje će idućeg dana obilaziti *pokladari* i *lijepa maškara*. U *grube maškare* se maskira tko hoće, a jedino je pravilo da prvo ide skupina predvođena sviračem lire u kojoj su sutrašnji *pokladari* maskirani u *grubo*.

Zaključna razmatranja

Pojava i stapanje različitih elemenata u *lijepih maškara* na Lastovu zanimljiva je i vrlo kompleksna činjenica. Stoga ću ponoviti osnovne značajke njihova postojanja.

Dakle, danas su *lijepa maškara* isključivo osobe ženskog spola,¹³ pojavljuju se samo na pokladni utorak, sudjeluju u ophodu selom i na kraju plešu lančano kolo s rupčićima. Ples ih u koreografskom smislu povezuje s lančanim plesovima *pokladara* iz kojega je i izveden, *kumpanjola* s otoka Korčule i pripadnika Bokeljske mornarice iz Kotora jer oni svi izvode lančano kolo. Prema toj usporedbi razlika je ponajveća u tome što su jedino u lančanom kolu lastovskih *lijepih maškara* izvođači ženskog spola. Ova činjenica čini taj ples jedinstvenim i posebnim, prema dosadašnjim saznanjima i ne samo u hrvatskim okvirima.

Postojeće analize orijentirane na nastojanja da se otkrije nejasna mitološka podloga pojedinih običaja uspoređuju sve tipove mačevnih plesova jer se razlike koreografskih oblika plesova i uloga izvođača čine manje važnima od otkrivanja zajedničke mitološke pozadine. Rodno/spolna analiza pokazuje da osim koreografskih razlika ne treba zanemariti niti razlike u rodnoj izvedbi i spolu izvođača. Unatoč zajedničkoj značajki da su i u *lijepim maškarama* i *slavonskim kraljicama* izvođačice žene, nameće se razlikovanje *lijepih maškara* od *slavonskih kraljica* prema promjeni roda u *kraljicama* (polovica izvođačica glumi *kraljeve!*), čega u *lijepim maškarama* nema. Ukratko, u svim je primjerima navedenih sličnosti razlika uvijek rodno/spolna.

Što se tiče pitanja o pojavi ženskoga lančanog plesa, osobno sam sklonija misli da su Lastovke, ponukane vlastitom kreativnošću i željom da i same sudjeluju i zabavljaju se u pokladnomu zbivanju, ulaskom u skupinu *lijepih maškara*, po uzoru na već postojeće muško *pokladarsko kolo* kreirale tzv. *svoje kolo* s rupčićima. Time su žene Lastova u skladu s toleriranim pokladnim odstupanjima od svakodnevnoga s vremenom pokazale veliku odlučnost i snagu opirući se postavljenim normama prema kojima, u ne tako davnoj prošlosti, ženama nije bilo mjesto u javnoj, društvenoj sferi života.

Žene, plesačice u muškim mačevnim plesovima javljaju se i u starim engleskim plesovima *morris*. Ti su plesovi bili naglašeno i isključivo muški,

¹³ Otkad je dječacima dopušteno odijevanje u *pokladare* i sudjelovanje u njihovoj povorci, u povorci *lijepih maškara* djecu čine isključivo djevojčice.

a tek početkom dvadesetog stoljeća, kad doživljavaju veliku obnovu, polako sudjeluju i žene. No, žene se tada pojavljuju samo u plesovima *morris* koji se izvode radi rekreacije (Forrest 1999:17). Za razliku od sustavnog i s vremenom kontroliranog ulaska žena u scenske prikaze plesova *morris*, *lijepa maskare* 'na terenu' spontano i samoinicijativno, postupno kreiraju žensku povorku.

Iako ne možemo sa sigurnošću utvrditi u kojem je vremenskom razdoblju ženama općenito bilo zabranjeno sudjelovanje u karnevalskim svečanostima ili je pak bilo zabranjeno oduvijek, pa sve do nedavno (Čale Feldman 2001:67), ipak znamo da se žene kao *lijepa maskare* u samom pokladnom zbivanju na Lastovu pojavljuju naknadno, odnosno poslije *pokladara*. Vjerojatno su *grube maskare*, kao preteča današnjim *lijepim*, osigurale ženama povoljne uvjete za postupno preuzimanje plesa i uloga u običaju. Pokladno razdoblje u kojem je dopušteno izokretati stvarnost i norme svakodnevnoga života, idealno im je poslužilo i omogućilo oblikovanje *njihovoga kola* i odigravanje neizbježne uloge na vrhuncu i svršetku pokladnih zbivanja. Prema tome su možda *lijepa maskare* od muškaraca preuzele važnu ulogu ulazeći u završno kolo i time završavajući njihovo *pokladarsko kolo*. Time daju svoj ženski pečat pokladama i tako baš one igraju presudnu ulogu kojom se formalno završavaju poklade.

Svakodnevni odnos muškaraca i žena, odnosno spolnu podjelu uloga u životu također možemo iščitati i iz lastovskog poklada, koji je javni događaj i zbiva se u javnom prostoru. Budući da zajednica stvara ples, zajednica je ta koju moramo promatrati ne bismo li shvatili taj ples (usp. Spencer 1990:38). Tako povorku ženskih *lijepih maskara* nadgledaju i vode oficiri — muškarci. Žene predvodnice kola bira *pokladarsko* — — muško društvo, dakle ponovno muškarci, a načelniku i svećeniku njihovo kolo vode oficiri — muškarci. No, danas one svojom pojavom tog najvažnijeg utorka u godini u Lastovu imaju i važnu ulogu koja je zahvaljujući dosadašnjim istraživanjima i interpretacijama ostala gotovo nevidljiva. Upravo primjer *lijepih maskara* potvrđuje stav mnogih antropologinja koje smatraju da je ono što je predstavljeno u etnografijama muški model društva, koji proizlazi i iz razgovora s muškim ispitanicima, ali i iz konceptualnog svijeta muških istraživača (Milton 1979:47). *Lijepa maskare* su, naime, te koje svojim dolaskom na Dolac određuju kraj *pokladarskom kolu*, iako o tome nitko ne govori, ni *pokladari* ni *lijepa maskare*. Taj podatak ne možemo naći ni u Prijedlogu statuta lastovskog poklada, iako su u pokladnim zbivanjima iz 1999., 2000. i 2001. godine *lijepa maskare* svjesno 'kasnile' na Dolac i time *pokladare* stavile u poziciju onih koji čekaju, a ne odlučuju. Njihovo kašnjenje moguće je iščitati i kao tolerirano odstupanje od zamišljenoga reda jer su na kraju obje strane zadovoljne. *Lijepa maskare* krše uobičajeno, svakodnevno pravilo društvene/rodne hijerarhije i barem na trenutak odstupaju od norme, i plešući simbolički preuzimaju moć. *Pokladari* sve to prihvaćaju jer tim kašnjenjem ženske povorke i plesa dobivaju na vremenu. Naime, *pokladarsko kolo*, na koje su iznimno

ponosni, koje obilježava vrhunac svečanosti i koje imaju čast plesati samo toga dana u godini, traje dulje. Uz to *pokladari*, ali i *lijepa maškare*, podržavajući društveno nametnute patrijarhalno "potčinjene" ženske rodne uloge, niti ne primjećuju da žene u posljednjim trenucima zbivanja preuzimaju ulogu finalista.

No, iako trajno nemaju "glavnu" ulogu, nego stalno 'kaskaju' za *pokladarima* i iz prikrajka promatraju dva najvažnija trenutka poklada — *culjanje* i *pokladarsko kolo*, *lijepa maškare* su sastavni i neizostavni dio cijelog događaja, koji se prema mojem viđenju barem na trenutak nameće kao dominantan te tako skreće pozornost na svoje postojanje i iščitavanje u društvenoj nomenklaturi Lastova.

Iz svih navedenih, nedostatnih povijesnih podataka i u okvirima patrijarhalnoga društva teško se može odrediti kada su i žene počele plesati lančano kolo i sudjelovati u pokladnomu zbivanju. Prema iskazima kazivača i kazivačica one sudjeluju "oduvijek" ili "otkad pamte, a i prije", ili se pak pojavljuju "početkom dvadesetoga stoljeća". Dakle, nitko pouzdano ne zna otkad postoji i žensko lančano kolo, ali ga sasvim sigurno neumorno plešu već gotovo cijelo stoljeće.

NAVEDENA LITERATURA

- Bonanzinga, Sergio. 2001. "Kršćani i Mauri u sicilijskoj tradiciji: Dramske, plesne i glazbene izvedbe". *Narodna umjetnost* 38/2:143-163.
- Čale Feldman, Lada. 1997. "Slavonski folklor i pučki igrokaz. Jedno moguće (metodološko) susretište". U *Krležini dani u Osijeku — Osijek i Slavonija — hrvatska dramska književnost i kazalište*. Osijek - Zagreb: Hrvatsko narodno kazalište Osijek - Pedagoški fakultet u Osijeku, Odsjek za povijest kazališta Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 79-95.
- Čale Feldman, Lada. 2001. *Euridikini osvrti*. Zagreb: Naklada MD - Centar za ženske studije.
- Forrest, John. 1999. *The History of Morris Dancing, 1458-1750*. Toronto: University of Toronto Press.
- Gavazzi, Milovan. 1988. *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*. Zagreb: Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske.
- Ivančan, Ivan. 1967. *Narodni običaji korčulanskih kumpanija*. Zagreb: Institut za narodnu umjetnost.
- Ivančan, Ivan. 1973. *Narodni plesovi Dalmacije 1. dio*. Zagreb: Institut za narodnu umjetnost.
- Ivančan, Ivan. 1974. "Ples i plesni običaji vezani uz moreške". U *Moreška*. Korčula: Radničko kulturno-umjetničko društvo Moreška, 93-159.
- Ivančan, Ivan. 1985. *Narodni plesni običaji južna Dalmacije*. Zagreb: Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske.

- Jurica, Antun. 2001. *Lastovo kroz stoljeća*. Lastovo: Matica hrvatska Lastovo.
- Lozica, Ivan. 1984. "Lastovski poklad 1981.". U *Folklorni teatar u balkanskim i podunavskim zemljama*. Dragoslav Antonijević, ur. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti - Balkanološki institut, 159-170.
- Lozica, Ivan. 1997. *Hrvatski karnevali*. Zagreb: Golden marketing.
- Lozica, Ivan. 2002. *Poganska baština*. Zagreb: Golden marketing.
- Matoš, Goran Ivan. 2001. "Carnival sword dance in the form of contra dance in Putnikovići, Croatia". U *Proceedings 21st Symposium of the ICTM Study Group on Ethnochoreology*. Zagreb: ICTM Study Group on Ethnochoreology - Institut za etnologiju i folkloristiku, 82-85.
- Milton, Kay. 1979. "Male bias in anthropology". *Man. The Journal of the Royal Anthropological Institute. New series* 14/1:40-54.
- Puljar D'Alessio, Sanja. 2000. *Lastovski poklad u filmskom mediju*. Magistarski rad. IEF rkp 1712.
- Spencer, Paul. 1990. "Introduction: Interpretations of the dance in anthropology". U *Society and the Dance*. Paul Spencer, ur. New York: Cambridge University Press, 1-35.
- Sremac, Stjepan. 1988. "Ples u suvremenim pokladnim običajima u Hrvatskoj". *Narodna umjetnost* 25:137-175.
- Zebeć, Tvrtko. 2001. "Mačevni plesovi u Hrvata". *Godišnjak grada Korčule* 6:381-395.

Rukopisne zbirke iz dokumentacije Instituta za etnologiju i folkloristiku:

- Niemčić, Iva. 2000. *Razgovori vođeni na Lastovu u rujnu 1999. i veljači 2000*. IEF rkp 1713.
- Bonifačić Rožin, Nikola. 1960. *Lastovski poklad god. 1960*. IEF rkp 340.
- Bošković-Stulli, Maja. 1953. *Narodne pjesme, priče, predaje i drugo sa Šipana i Lastova*. IEF rkp 115.
- Ivančan, Ivan. 1959. *Folklor Lastova i Mljeta 1959. g.* IEF rkp 354.
- Ivančan, Ivan. 1972. *Plesni običaji otoka Lastova 1972*. IEF rkp 839.
- Lucianović, Melko. 1953. *Poklad lastovski 1877*. IEF rkp 189.
- Milićević, Josip. 1977. *Etnološka građa otoka Lastova 1965*. IEF rkp 959.

FOLLOWING A TRAIL OF AN INVISIBLE DANCER

SUMMARY

In the first part of the text the author makes a critical review of the written documentation from the 19th and 20th centuries about the Carnival on the island of Lastovo, especially of the deficient descriptions of the female participants, the so called "lijepe maškare" (pretty maskers). In spite of the fact that the Carnival of Lastovo has already been the topic of ethnological, ethnotheatrical, and even ethnochoreological research, the author noted and in her research and interpretation pointed out that in the Carnival events women are an obligatory and irreplaceable participants of the customs during which they dance a chain dance with a handkerchief, which has in the previous research remained unnoticed or neglected and marginalized.

In the second part of the text the author discusses the female chain dance. In the context of Carnival events, the island of Lastovo is a unique case where women perform a chain dance, using handkerchiefs as substitutes for swords which are used in similar male chain dances (except in Kotor, where even the members of the Boka Navy perform a chain dance with handkerchiefs). The intention of most ethnological, ethnotheatrical and ethnochoreological research so far was to discover a common mythological background and the characteristics of Carnival roles and events, putting all sword dances in the same category, disregarding the sex and gender and the more detailed choreological differences of certain performances. In accordance with recent research of sex and gender in an ethnochoreological elaboration of the customs of "slavonske kraljice" (Slavonian queens) (Čale Feldman), the author claims that dance too should be observed in an attainable and concrete context of the events observed. At the end, in accordance with the interpretation of the dance and the roles of performers in the Carnival events, she notes the correspondence with the division of sex and gender roles in everyday life of the people from Lastovo, which is still patriarchal.

Keywords: Carnival, dance, woman